

УДК 32:351

DOI <https://doi.org/10.32689/2522-4603.2025.3.1>**Володимир ЗАРОСИЛО**

доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності
Навчально-наукового інституту права ім. Володимира Великого ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна
Академія управління персоналом»

ORCID: 0000-0002-9572-7530

**ВПЛИВ СИСТЕМИ ОСВІТИ
НА НАЦІОНАЛЬНУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ**

У науковій статті встановлено, що освіта має визначальний вплив на стан національної безпеки. Країна, яка має високий рівень освіченості своїх громадян може забезпечувати відповідні умови для відповідного рівня національної безпеки.

Водночас слід зазначити, що високий рівень освіти неможливий без відповідного нормативного забезпечення, чіткої системи перебудови освіти та зміни, які необхідно здійснювати у сучасному досить динамічному світі.

У статті обґрунтовано, що вища освіта в Україні вимагає негайних реформ і застосування нових форм і методів. Аналіз стану освіти показує, що більшість вищих навчальних закладів ще працюють за радянською методикою, що вони не бажають змінюватися. Такий підхід певною мірою подобається переважній більшості вступників, студентам і викладачам.

Найбільш затребуваними на сьогодні в Україні є спеціалісти у сферах комп'ютерних технологій, інженерії та кібернетики. Вони необхідні для більш швидкого створення нових видів захисту та озброєнь, особливо в умовах агресії Російської Федерації. Проте у минулому році кількість вступників на зазначені спеціальності скоротилась

Обґрунтовано, що з метою підвищення інтересу до технічної освіти необхідно перебудувати всю її систему. Необхідно створювати відповідні лабораторії прямо на підприємствах і готувати студентів до практичного втілення в життя отриманих знань. Крім того важливу роль має відгравати OSINT як система яка дає можливість використовувати велику кількість інформації щодо технічного прогресу, яка отримана з відкритих джерел.

Вимагають також змін і системи додаткового стимулювання студентів до опанування відповідними знаннями. Це в першу чергу оволодіння іноземними мовами. Як свідчить аналіз у питаннях вивчення іноземних мов є дуже багато проблем, які незважаючи на спроби влади ще не вирішуються.

Зроблено висновки, що основними напрямками підвищення рівня забезпечення національної безпеки у сфері освіти мають стати відповідне законодавство, перебудова вищих навчальних закладів, розроблення відповідного рівня стимулювання здобувачів освіти та тісний зв'язок з підприємствами та установами, які мають використовувати майбутніх спеціалістів.

Ключові слова: національна безпека України, вища освіта, OSINT, система підготовки спеціалістів, технічна освіта, іноземні мови, підготовка викладачів, матеріальне забезпечення студентів, зв'язок вищих навчальних закладів з підприємствами, спрямованість вищої освіти на оборону.

Volodymyr Zarosylo. THE IMPACT OF THE EDUCATION SYSTEM ON THE NATIONAL SECURITY OF UKRAINE

The scientific article establishes that education has a decisive influence on the state of national security. A country that has a high level of education of its citizens can provide appropriate conditions for an appropriate level of national security.

At the same time, it should be noted that a high level of education is impossible without appropriate regulatory support, a clear system of educational restructuring and changes that need to be implemented in the modern rather dynamic world.

The article substantiates that higher education in Ukraine requires immediate reforms and the application of new forms and methods. Analysis of the state of education shows that most higher education institutions still work according to Soviet methods, that they do not want to change. This approach is to some extent liked by the vast majority of applicants, students and teachers.

The most in demand today in Ukraine are specialists in the fields of computer technology, engineering and cybernetics. They are needed for the faster creation of new types of protection and weapons, especially in conditions of aggression by the Russian Federation. However, last year the number of applicants for these specialties decreased

It is justified that in order to increase interest in technical education, it is necessary to rebuild its entire system. It is necessary to create appropriate laboratories directly at enterprises and prepare students for the practical implementation of the knowledge gained. In addition, OSINT should play an important role as a system that makes it possible to use a large amount of information about technical progress obtained from open sources.

Changes are also required and in the system of additional stimulation of students to master the relevant knowledge. This is primarily the learning of foreign languages. As the analysis shows, there are a lot of problems in the study of foreign languages, which, despite the attempts of the authorities, have not yet been resolved.

The conclusions were made that the main directions for increasing the level of ensuring national security in the field of education should be relevant legislation, restructuring of higher educational institutions, developing an appropriate level of stimulation of education seekers and close ties with enterprises and institutions that should use future specialists

Key words: national security of Ukraine, higher education, OSINT, specialist training system, technical education, foreign languages, teacher training, material support of students, connection of higher educational institutions with enterprises, orientation of higher education towards defense.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасний стан національної безпеки в Україні є досить низьким. Це викликано рядом суб'єктивних та об'єктивних факторів, які певною мірою розкриті у дослідженні.

Висвітлено основні проблеми у сфері освіти в Україні, які безпосередньо впливають на рівень національної безпеки. Аналіз показує, що особливої уваги вимагають технічні спеціальності, спеціальності у сфері комп'ютерних наук та кібербезпеки. Разом з тим кількість вступників на зазначені спеціальності суттєво знизилася у минулому році. Така динаміка викликана рядом причин серед яких відсутність чіткого законодавчого забезпечення вищої освіти в цілому і особливо у сфері технічних наук, відсутність зв'язку між вищими навчальними закладами та підприємствами, відсутність стимулів для студентів та рядом інших.

Аналіз проведений у дослідженні показує, що система вищої освіти має змінюватися якнайшвидше. Необхідно використовувати передові форми і методи навчання, допомогу спонсорів у сфері створення відповідних лабораторій у вищих навчальних закладах, використання OSINT на тому рівні, який потрібен для ознайомлення та використання передових технологій у сфері технічної освіти.

Подальший ефективний розвиток вищої освіти має стимулюватися всіма формами і методами, а кінцевою метою має стати підвищення стану національної безпеки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Теоретичною основою статті є певний спектр наукових і законодавчих джерел. Основними з них є закони України, окремі програми та інші нормативно-правові акти. Використовується також інформаційно-аналітичний матеріал, який висвітлює різні аспекти вітчизняного процесу у системі вищої освіти (Хандусенко Н., Запотічна Р., Посохова А, Кондратюк М. та інші). У статті використовувалися іноземні джерела, які певною мірою висвітлювали стан освіти та

її розвиток в інших країнах (Angelina Roliak та ін.).

У багатогранній системі наукової літератури з конкретної проблематики вирішення організаційних питань сучасної освіти та її впливу на стан національної безпеки були враховані наукові положення таких авторів, як: Ізбаш К. С., Семенець-Орлова І., Лобко В.В., Лисецький Ю.М. Панфілова О.Ю. та інших.

Мета статті. Метою пропонованого наукового дослідження є обґрунтування впливу освіти в Україні на стан Національної безпеки України, визначення окремих напрямів з метою підвищення нормативно-правового забезпечення освіти, її оптимізації та цілеспрямованості.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. В сучасному світі в тому числі і в Україні стан національної безпеки є досить важливим елементом в існуванні та розвитку держави. Як один з головних напрямів вдосконалення та підтримання національної безпеки є насамперед освіта. У багатьох країнах питанням освіти населення в цілому а особливо вищої освіти приділяється досить пильна увага. Панфілов О.Ю. пише, що нація, яка не турбується про систему освіти стає неконтрольованим натовпом [16].

Наприклад, у Сполучених Штатах Америки існує досить розвинена система пільг та субсидій на отримання вищої освіти при цьому вона існує як на державному рівні так і на рівні штатів [1]. При цьому вартість навчання в переважній більшості університетів не перевищує 30 тис. доларів [2].

В Україні зазначені субсидії та допомоги надаються лише в державних університетах, які визначені в наказі Міністерства освіти і науки України. Крім того є досить цікаві аспекти у відповідних документах стосовно надання державних грантів на навчання. Вони видаються лише тим вступникам, які отримали 150 балів по двом предметам НМТ (Національного мультипредметного тесту). Крім того такі гранти надаються лише вступникам на окремі спеціальності такі як ветеринарія, медицина та фармація [3].

Тут виникає декілька питань. Чому тільки медицина, фармація та ветеринарія. Зрозуміло, що здоров'я людей, особливо в період

військової агресії Російської Федерації є важливим, але ж у нас до цього існувала досить розвинена система підготовки медичних працівників, яка забезпечувала потреби у сфері охорони здоров'я громадян.

На сьогодні є досить великий дефіцит медичних працівників у зв'язку з двома факторами. Перший те, що медичні працівники в переважній більшості мобілізовані і проходять службу у Збройних силах України, інший, що багато медичних працівників виїхали за кордон і певною мірою не збираються повертатися.

Звичайно це необхідно для національної безпеки, але треба врахувати й інші спеціальності, які отримують у вищих навчальних закладах. Перш за все це стосується технічних та інформаційних спеціальностей.

Як свідчать аналізи, кількість осіб, які вступали на спеціальності, які пов'язані з комп'ютерною інженерією, а також такі спеціальності як комп'ютерні науки, інженерія програмного забезпечення, кібербезпеки та захист інформації, а також електронні комунікації та радіотехніка і автоматизація недораховувалися понад 10000 студентів [4].

Причинами, які викликали подібну ситуацію є перш за все непрофесійність Міністерства освіти і науки України, яке з якоїсь причини вирішило, що найважливішими в час повномасштабної агресії є медики, фармацевти та ветеринари.

Мабуть, необхідно було звернути увагу на інженерні спеціальності, адже на війні перемагають тільки техніка та комп'ютери на сьогодні, але це було проігноровано.

З іншого боку є також проблеми з підготовкою інших спеціалістів з вищою освітою в Україні. Це насамперед навчання економістів та юристів. На ці спеціальності кожен рік вступає більшість випускників шкіл. Україна мабуть зараз займає одне з перших місць у світі по кількості економістів та юристів. Навіть наш Президент є юристом.

Щодо економістів то економіка України ніколи не була в такому жахливому стані як зараз, але економісти не пропонують ніяких виходів з зазначеної ситуації. Тим більше вражаючими є цифри кількості економістів, які закінчили вищі навчальні заклади і вільно володіють бодай однією з іноземних мов, наприклад, англійською [5; 6; 7]. Проте у офіційних джерелах досить вправно пишуть, що понад 71% українців володіють англійською мовою.

Тому економісти практично не можуть знайти собі місце і працевлаштуватися. З іншого боку треба вести більш предметно

мову про викладачів економічних вузів. Статистики щодо володіння ними іноземними мовами немає, але зрозуміло, що дуже мало з них володіють іноземними мовами і можуть викладати.

Таким чином, необхідно вирішувати питання про навчання викладачів або про їх заміну.

Це ж саме стосується і юристів. Тут також велика кількість абітурієнтів і велика кількість випускників. Проте тут є своя специфіка, якщо економісти певною мірою взаємодіють з представниками інших країн можуть приймати ті економічні нововведення та навчати студентів, у юристів немає іншого виходу, як перебудовувати систему права відповідно до вимог Європейського Союзу. Це певною мірою робиться, але недостатньо ефективно.

Окремо слід зазначити, про вивчення іноземних мов майбутніми юристами. На сьогодні в більшості вищих навчальних закладів, викладання іноземних мов проводиться певною мірою формально. Серед випускників, юридичних вищих навчальних закладів є одиниці, які володіють іноземними мовами і то які додатково за свої кошти їх вивчають. Відповідно ми не можемо вести мову про Євроінтеграцію якщо переважна більшість може працювати з закордонними колегами тільки через перекладача.

Певною мірою можливе покращання зі станом вивчення англійської мови, як мови міжнародного спілкування відбудеться у зв'язку з прийняттям Верховною Радою України Закону України «Про застосування англійської мови в Україні» [11] у якому перераховані всі сфери застосування англійської мови, а також форми і методи її вивчення.

Якщо ми поверхово проаналізуємо законодавство України, то ми побачимо, що воно в окремих випадках не змінюється протягом останніх десятиків років. Бадьорі публікації про те, що законодавство України вже відповідає вимогам Європейського Союзу не відповідають дійсності.

Наприклад, в Україні діє до сьогодні Кодекс України про адміністративні правопорушення, який був прийнятий ще Верховною Радою УРСР у 1984 році [9]. За цей період навіть спроб змінити сам кодекс та перебудувати його відповідно до вимог Європейського Союзу не відбувалось. При цьому в кодексі є досить дивні норми, наприклад, стаття 51 встановлює відповідальність за дрібну крадіжку, і яка настає за викрадення майна на 0,2 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян тобто на 3 гривни 40 копійок [9].

Звичайно, зазначені аспекти не впливають безпосередньо на стан національної безпеки, але приведення законодавства у відповідності до вимог Європейського Союзу має здійснюватися в повному обсязі.

Що стосується технічних та інженерних спеціальностей, то найбільшою проблемою навчання студентів є відсутність зв'язку з практичною діяльністю. Мабуть необхідно укладати відповідні договори про те, щоб студенти технічних спеціальностей вже після другого курсу мали можливість на практиці вивчати ті чи інші технічні та фізичні процеси, а також вносити свої пропозиції щодо їх зміни.

Досить важливою частиною зазначеного процесу є також створення відповідних технологічних лабораторій у вищих навчальних закладах. При цьому зазначені лабораторії мають створюватися не за кошти вищих навчальних закладів, а за кошти тих підприємств, установ та організацій, які в майбутньому матимуть можливість залучати відповідних спеціалістів до своїх підприємств, установ та організацій.

Досить важливу роль у підвищенні рівня національної безпеки має відігравати також OSINT [10]. Це система отримання розвідувальних та інших даних про нові технології, технічні та військові рішення, які розміщуються у відкритих джерелах.

Використання нових систем технологічних рішень у тій чи іншій сфері, розвиток науки та технологій та т. ін. є досить важливим для всіх країн та їх національної безпеки в тому числі і для України. Особливого значення така інформація набуває у системі освіти. Адже студенти з самого початку суспільно-небезпечних наслідків вже будуть мати можливість на практиці використовувати передові технології та наукові дослідження з метою перш за все підвищення свого рівня, а також з метою в майбутньому розробляти і застосувати нові види озброєнь та захисту у зв'язку з повномасштабною агресією Російської Федерації.

Система OSINT не передбачає використання різноманітних засобів шпигунства та незаконного отримання інформації. Натомість науковці і практики НАТО пропонують створювати відповідні бази даних з усіх напрямів діяльності людей а особливо науковців, які працюють в різних напрямках і роблять відповідні відкриття, чи нові технологічні рішення. Всі ці відкриття і рішення в переважній більшості є у відкритому доступі, адже на сьогодні досить важко закрити ті чи інші канали, через які

відбувається витік інформації. Тому використання такої інформації може допомагати при створенні відповідних засобів оборони та захисту.

Вимагає змін і система військової освіти. Сучасні події, особливо військові дії на Сході та Півдні України показують, що стара підготовка як офіцерського так і сержантського складу має бути перш за все прискорена, а з іншого боку підпорядкована більш практичним напрямам. Заслужовують на увагу останні пропозиції щодо прискорення підготовки як сержантського так і офіцерського складу у Збройних силах України. Крім того досить важливою тезою останнього виступу головнокомандувача Збройних сил України Сирського О. С. те, що треба давати можливість сержантам у прискореному темпі отримувати офіцерські звання.

В цілому, як показують дослідження [12; 13], система забезпечення національної безпеки в Україні вимагає докорінних змін. І в основі зазначених змін має стати відповідна реформа освіти. Працівники державних установ, які забезпечують дотримання відповідних норм стосовно національної безпеки України повинні мати той рівень освіти, який би надавав можливість їм працювати найбільш ефективно [14; 15].

Таким чином як показує цей короткочасний аналіз освіта в Україні має безпосередній вплив на національну безпеку України та її підтримування у відповідному стані.

На основі висвітленого пропонуються наступні висновки:

1. Перебудувати законодавство відповідно до вимог Європейського Союзу не тільки стосовно вищої освіти а й окремих напрям особливо адміністративного права, тому що навіть саме адміністративне право не відповідає вимогам Європейського Союзу.

2. Вирішити питання про активну державну підтримку студентів інженерних спеціальностей та комп'ютерних наук під час навчання їх у вищих навчальних закладах і створити можливість їх практичного навчання вже на 2–3 курсі навчання

3. Розробити систему відбору обдарованих учнів середніх шкіл, розробити систему заохочення їх батьків з метою їх підтримки та в подальшому навчання у вищих навчальних закладах технічного спрямування

4. Створити відповідну систему акумулювання нових даних про наукові та інші дослідження, які проводяться у світі з використанням OSINT та використання інформації, яка отримується як у сфері вивчення та застосування її в передових технологіях, але також

і у сфері освіти з метою сприяння розвитку особливо технічних та інженерних спеціаль- та підвищення рівня навчання студентів, ностей.

Література:

1. Angelina Roliak, Iryna Humeniuk, Nataliia Fedorchuk, Oleksandr Mozolev, and Larysa Chornobai. Role and impact of the US higher education and scientific staff formation on the global cooperation strategies as part of sustainable development SHS Web of Conferences 141, 03014 (2022) MTDE 2022
2. Навчання у США безкоштовно URL: https://osvita.ua/abroad/higher_school/united-states/5309/
3. Гранти на навчання в Україні 2024: що відомо та хто може отримати. URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/suspilstvo/20241104-granty-na-navchannya-v-ukrayini-2024-shho-vidomo-ta-hto-mozhe-otrymaty/>
4. Хандусенко Н. У 2024 році кількість IT-вступників зменшилась на понад 10 000. Кібербезпека набирає популярності серед студентів. URL: [https://dev.ua/news/u-2024-rotsi-vstupnykiv-ponad-10-000-it-pershokursnykiv-1728286863#:~:text=%D0%A3%202024%20%D1%80%D0%BE%D1%86%D1%96%206711%20%D1%81%D1%82%D1%83%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%96%D0%B2,%D1%81%D0%BF%D0%B5%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C%2C%20%D0%B7%20%D0%BD%D0%B8%D1%85%202141%20%D0%B1%D1%8E%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D1%82%D0%BD%D0%B8%D0%BA.](https://dev.ua/news/u-2024-rotsi-vstupnykiv-zmenshylas-na-ponad-10-000-it-pershokursnykiv-1728286863#:~:text=%D0%A3%202024%20%D1%80%D0%BE%D1%86%D1%96%206711%20%D1%81%D1%82%D1%83%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%96%D0%B2,%D1%81%D0%BF%D0%B5%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C%2C%20%D0%B7%20%D0%BD%D0%B8%D1%85%202141%20%D0%B1%D1%8E%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D1%82%D0%BD%D0%B8%D0%BA.)
5. 15 років до освітньої катастрофи. Більшість українських ЗВО застрягли в радянській парадигмі освіти і не здатні якісно підготувати молодих професіоналів. Що з цим робити? Круглий стіл від Forbes Ukraine URL: <https://forbes.ua/inside/15-rokiv-do-osvitnoi-katastrofi-bilshist-ukrainskikh-zvo-zastryagli-v-radianskiy-paradigmi-osviti-i-ne-zdatni-yakisno-pidgotuvati-molodikh-profesionaliv-shcho-iz-tsim-robity-krugliy-stil-vid-forbes-uk-11122024-25237>
6. Запотічна Р., Посохова А. Особливості навчання іноземної мов здобувачів вищої освіти економічних спеціальностей немовних закладів вищої освіти. Актуальні проблеми навчання іноземних мов для спеціальних цілей: Збірник наукових статей. Львів: ЛьвДУВС, 2020. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/3782>
7. Павлюк Х. Т. Економічна термінологія в англійській мові. *Закарпатські філологічні студії*. 2022. Вип. 25. № 2. С. 27–31. DOI: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.25.2.5>.
8. Кондратюк М. Вивчення англійської мови в Україні Закон України від 4 червня 2024 року № 3760-IX Відомості Верховної Ради (ВВР), 2024, № 38, ст. 243
9. Кодекс України про адміністративні правопорушення. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
10. Open Source Intelligence (OSINT) Capability RFI – ACT- SACT- 22- 59 URL: https://www.act.nato.int/wp-content/uploads/2023/05/rfi022059_qala.pdf
11. Про застосування англійської мови в Україні Закон України від 4 червня 2024 року № 3760-IX Відомості Верховної Ради (ВВР), 2024, № 38, ст. 243
12. Ізбаш К. С., Деревянкін С. Л., Національна безпека України в умовах воєнного стану. *Південно-український правничий часопис*. 1, 2024 URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2024/1/36.pdf>
13. Лобко В. В. Сучасний стан та проблеми правового забезпечення національної безпеки в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 6. 2022 URL: http://apnl.dnu.in.ua/6_2022/5.pdf
14. Лисецький Ю. М., Павленко Д. Г., Семенюк Ю. В. національна безпека України: організаційно-правові аспекти. *Вчені записки ТНУ імені Вернадського Серія Державне управління*. Том 32 (71) № 4 2021 URL: https://www.pubadm.vernadskeyournals.in.ua/journals/2021/4_2021/20.pdf
15. Ключко О. Семенець-Орлова І. Національна безпека: український вимір. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Політичні науки і публічне управління* Вип. 2 (62) 2022.
16. Панфілов О. Ю. Савченко О. О. Education as a factor to support the national security of the state. *Вісник Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого*. № 1 (48) 2021.

Дата надходження статті: 30.09.2025

Дата прийняття статті: 24.10.2025

Опубліковано: 04.12.2025